

HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASINING SHAKLLARI, USULLARI VA TURLARINI TAKOMILLASHTIRISH

*O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi 3-kurs 321-guruh kursanti
Xudoyqulov Sadulla Qahramon o'g'li*

Annotatsiya. Ushbu maqolada huquqbuzarliklarning oldini olish va ularning profilaktikasini takomillashtirish masalalari yoritilgan. Huquqbuzarliklarning oldini olishda davlat organlari, fuqarolik jamiyati institutlari va jamoatchilikning o'zaro hamkorligi, profilaktikaning shakl, usul va turlarini rivojlantirishning amaliy jihatlari, shuningdek, so'nggi yillarda O'zbekistonda amalga oshirilgan islohotlarning samaralari hamda statistik ma'lumotlar keltiriladi.

Kalit so'zlar: huquqbuzarlik, profilaktika, huquqiy ong, huquqiy madaniyat, jinoyatchilik, davlat siyosati.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan so'ng, huquqbuzarliklarning oldini olish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilandi. Chunki huquqbuzarliklarning ko'payishi ijtimoiy barqarorlikka tahdid soladi, fuqarolarning huquq va erkinliklarini cheklaydi hamda jamiyatda ishonch muhitini zaiflashtiradi. Shu bois, mamlakatimizda huquqbuzarliklar profilaktikasi bo'yicha keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda [1].

Huquqbuzarliklar profilaktikasining asosiy vazifasi – jinoyat va boshqa turdagi huquqbuzarliklarni sodir etishga olib keluvchi sabab va sharoitlarni bartaraf etish, fuqarolarda qonunlarga hurmatni kuchaytirish, huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirishdan iboratdir. Bu borada 2014-yilda qabul qilingan “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida”gi Qonun ushbu sohadagi asosiy normativ-huquqiy hujjat hisoblanadi [2]. Mazkur qonunda profilaktika sub'ektlari, shakl va usullari, ularning vakolatlari aniq belgilab berilgan. Huquqbuzarliklar profilaktikasining **shakllari** odatda ikki yo'nalishda ko'rib chiqiladi: umumiy va individual profilaktika. Umumiy profilaktika keng jamoatchilikka qaratilgan bo'lib, aholi o'rtasida huquqiy targ'ibot, huquqiy ta'lim, turli ma'rifiy tadbirlar orqali amalga oshiriladi. Masalan, maktab va oliy ta'lim muassasalarida huquqiy savodxonlik mashg'ulotlari, televideniye va internet orqali qonuniylikni targ'ib qiluvchi ko'rsatuvlar umumiy profilaktikaga misol bo'la oladi. Individual profilaktika esa huquqbuzarlikka moyil yoki jinoyat sodir etgan shaxslar bilan bevosita ishlash, ularning xulq-atvorini tuzatishga qaratilgan choralarni o'z ichiga oladi [3].

Profilaktikaning **usullari** ham turlicha bo'lib, ular orasida huquqiy targ'ibot, huquqni muhofaza qiluvchi organlar tomonidan nazoratni kuchaytirish, huquqbuzarlik sodir etilgan joylarda tushuntirish ishlari olib borish, yoshlar bilan individual suhbatlar, ota-onalar bilan

hamkorlik qilish, mahalla va jamoatchilik nazorati kabi yo'nalishlar mavjud. Ayniqsa, “Mahalla” instituti profilaktikada muhim ahamiyatga ega bo'lib, mahalla posbonlari va profilaktika inspektorlari jinoyatchilikni kamaytirishda faol ishtirok etmoqda [4].

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, Ichki ishlar vazirligi hisobotida 2022-yilda respublika bo'yicha 100 ming aholiga to'g'ri keladigan jinoyatlar soni 2021-yilga nisbatan 6,8 foizga kamaygan. Buning asosiy sababi sifatida hududlarda profilaktika inspektorlarining faoliyatini kuchaytirish va “Xavfsiz hudud” dasturlarining amalga oshirilishi qayd etilgan [5]. Shu bilan birga, voyaga yetmaganlar orasida sodir etilayotgan huquqbuzarliklar umumiy jinoyatlar ichida sezilarli ulushni tashkil qilayotgani ta'kidlanadi. Bu esa profilaktika choralari ta'lim muassasalari va ota-onalar bilan hamkorlikni yanada mustahkamlash zarurligini ko'rsatadi.

Huquqbuzarliklar profilaktikasining **turlarini takomillashtirish** uchun bir nechta yo'nalishlarni ko'rsatish mumkin. Birinchidan, huquqiy targ'ibotni zamonaviy usullarda olib borish, ya'ni ijtimoiy tarmoqlar, mobil ilovalar va onlayn platformalar orqali yoshlar ongiga tezkor va samarali ta'sir ko'rsatish. Ikkinchidan, ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarni yaxshilash orqali huquqbuzarliklarning ildiz sabablarini bartaraf etish, masalan, ishsizlikni kamaytirish, bandlik dasturlarini kengaytirish. Uchinchidan, jamoatchilik nazoratini yanada kengaytirib, fuqarolarning huquq-tartibotni saqlashdagi faolligini oshirishdir [6].

So'nggi yillarda huquqbuzarliklar profilaktikasini takomillashtirishda raqamli texnologiyalar ham joriy qilinmoqda. Masalan, “E-profilaktika” elektron tizimi orqali profilaktika inspektorlari faoliyati nazorat qilinmoqda, xavf guruhiga kiruvchi shaxslar haqida yagona ma'lumotlar bazasi shakllantirilgan. Bu usul nafaqat samaradorlikni oshiradi, balki inson omiliga bog'liq xatoliklarni ham kamaytiradi.

Xulosa qilib aytganda, huquqbuzarliklar profilaktikasining shakllari, usullari va turlarini takomillashtirish O'zbekiston jamiyatida qonun ustuvorligini ta'minlash va huquqiy davlat barpo etish jarayonida muhim o'rin tutadi. Bu yo'nalishda amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarning muvaffaqiyati davlat organlari, ta'lim muassasalari, fuqarolik jamiyati institutlari hamda fuqarolarning hamkorligiga bevosita bog'liqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Huquqbuzarliklar profilaktikasi tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi Qarori, 2017-yil.
- 2.O'zbekiston Respublikasining “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2014.
- 3.Karimov I.A. *Huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish – huquqiy davlat qurilishining muhim sharti*. – Toshkent, 1997.
- 4.Xudoyberdiyev R. *Huquqbuzarliklarning oldini olish nazariyasi va amaliyoti*. – Toshkent: Adolat, 2020.
- 5.O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi statistik ma'lumotlari, 2022-yil.
- 6.Jo'rayev M. *Huquqiy madaniyat va profilaktika tizimi*. – Toshkent: TDYUU, 2021.